

Steinar Holden, november 2014

Temaer i ECON 1310, Økonomisk aktivitet og økonomisk politikk

Listen gir en hovedoversikt, men er naturligvis ikke uttømmende

- Konjunkturer og vekst
- Nasjonalregnskap
  - BNP definisjon, måling, mål på materiell velstand
  - beholdningsstørrelser (tidspunkt) og strømningsstørrelser (per tidsenhet)
  - Sparing = den del av disponibel inntekt som ikke brukes til konsum
  - Landets sparing = nettorealinvestering + nettofinansinvestering
  - Nasjonalformue = realkapital + netto finanskapital (fordringer - gjeld)
    - i tillegg: humankapital, naturkapital uten eiendomsrettigheter
  - prisindekser – inflasjon måles som vekst i konsumprisindeksen
- Monopolistisk konkurranse
  - Bedrift setter pris, etterspørsel fallende funksjon av prisen
  - Pris settes som påslag på grensekostnad (avhenger av lønn og grenseproduktivitet)
  - For gitt pris fører økt etterspørsel til økt produksjon
- Potensielt BNP – produksjonsnivå ved «normal» ressursutnyttelse
  - arbeidsledighet = likevektsledigheten
  - konsistent med stabil lønns- og prisvekst
  - produksjonsgap = BNP-gap = (BNP – potensielt BNP)/potensielt BNP
- Nominell rente – betaling for lån/innskudd av penger
  - Realrente $\approx$ nominell rente – inflasjon
- Investering (bruttoinvestering) = tilgang på realkapital
  - Brukerpris på kapital $\approx$ nominell rente + depresieringsrate – prisstigning på realkapital
  - avhenger positivt av BNP (behov for økt kapasitet; økt overskudd gir lettere finansiering)
  - avhenger negativt av renten (reduert lønnsomhet ved investering)
- Konsumfunksjonen – økt disponibel inntekt gir økt konsum, økt rente gir lavere konsum; høyere forventet fremtidig inntekt og økt optimisme gir økt konsum
- Nøytral realrente: realrentenivå som gir samlet etterspørsel = potensielt BNP
- Keynesmodeller
  - modell for kort sikt, forutsetter ledig produksjonskapasitet (arbeidsledighet).
  - produksjonen (BNP) er etterspørselsbestemt, og prisene gir
  - Økt BNP innebærer normalt økt sysselsetting og redusert ledighet
  - endogene variable bestemmes (forklares) i modell, telleregul
  - multiplikatorvirkning $\Delta Y = (1/(1-c_1(1-t)-b_1)) \cdot \Delta z^C$
  - etterspørselsdrevne konjunkturer: endring eksogene variable/parametre (økte investeringer; økt sparetilbøyelighet) gir endring i endogene var.
  - ekspansiv finanspolitikk (økt G eller redusert t_0) fører til økt BNP og svekket offentlig budsjettbalanse
  - stabiliseringspolitikk - automatisk (økt BNP gir økte skatter og reduserte trygder) og diskresjonær (endring i G eller skattesatser (t_0))

- Sysselsetting og arbeidsledighet
  - Lønnskurven er avtakende - høyere ledighet gir lavere reallønn
  - Priskurven er horisontal – bedriftene setter priser som påslag på kostnader. Påslag og kostnader antas uavhengige av arbeidsledigheten
  - Likevektsledigheten er det nivå på arbeidsledigheten der lønns- og prisfastsettelsen er i samsvar (stabil lønns- og prisvekst)
  - Arbeidsledighet = likevektsledighet + konjunkturledighet
  - Endring i samlet etterspørsel fører til endringer i BNP og arbeidsledigheten (som studert i Keynes-modellene), og gir avvik mellom arbeidsledigheten og likevektsledighet (konjunkturledighet)
  - Phillipskurven: Lønnsvekst og inflasjon øker når arbeidsledigheten er lavere enn likevektsledigheten, og reduseres når ledigheten er høyere enn likevektsledigheten (i praksis er det også andre forhold, som lønnsomhet og importpriser, som påvirker lønnsvekst og inflasjon)
  - Kan ikke holde arbeidsledigheten under likevektsledigheten på varig basis: Når ledigheten er lavere enn likevektsledigheten, vil økende lønnsvekst og inflasjon føre til at sentralbanken setter opp renten, og evt. også at konkurransevnen overfor utlandet svekkes => samlet etterspørsel ned => ledighet opp
  - Loddrett langsiktig Phillipskurve
  - På lang sikt vil arbeidsledigheten bevege seg mot likevektsledigheten, og endringer som påvirker samlet etterspørsel, men som ikke påvirker likevektsledigheten (som finanspolitikk) får ingen langsiktig betydning
  - Men langvarig høy arbeidsledighet kan gi økt likevektsledighet (hysterese)
- Penger og inflasjon
  - pengenes funksjoner (betalingsmiddel, måleenhet for verdi, og verdioppbevaringsmiddel)
  - økt nominelt BNP gir økt etterspørsel etter penger; økt pengemengde kan gi høyere inflasjon (men bedriftene må ønske å heve prisene)
  - kostnader ved inflasjon (pengenes funksjoner; inntektsfordeling, samspill med skattesystem, overraskende inflasjon)
- Pengepolitikk
  - Norges Bank har et fleksibelt inflasjonsmål, der renten settes for å få inflasjonen nær 2,5 pst årlig rate, samt å stabilisere produksjonen
  - økt styringsrente fører til økte innskudds- og lånerenter, som gir
    - redusert etterspørsel (lavere konsum og investeringer) => BNP ned/økt ledighet => lavere lønnsvekst og lavere prisvekst
    - sterkere krone =>eksport og BNP ned; importprisvekst ned,
    - redusert forventet inflasjon, så bedriftene øker prisene mindre
  - renteregulering: høyere rente hvis høy inflasjon og/eller positivt BNP-gap
  - IS-RR – modell – bestemmer BNP og rente (eksogen inflasjon)
  - Likviditetsfellen – sentralbanken kan ikke senke renten nok (under 0)
  - IS-RR-PK – modell – bestemmer BNP, rente og inflasjon

- Finansmarkedet
  - finansmarkedet kanalisere oppsparte midler fra sparere til låntakere, gjennom banker, obligasjoner og aksjer
  - ulike typer finansiering har ulike egenskaper (lån, egenkapital)
  - finanskrisen – høy gjeld, lav egenkapitalandel og lite oversiktlig marked => sammenbrudd i finansielle markeder => vanskelig å få lån, kraftig nedgangskonjunktur; motvirket av kraftig reduksjon i styringsrenter
  - strammere regulering; økte krav til egenkapital i banker.

- Valuta
  - valutakurs (appresiering vs depresiering),
  - realvalutakurs – nominell valutakurs korrigert for ulikt prisnivå
  - realappresiering gjennom sterkere krone eller høyere inflasjon enn i utlandet innebærer svekket kostnadmessig konkurransevne
  - fast valutakurs (valutakursmål) – sentralbank må være villig til å kjøpe eller selge valuta mot kroner for å sikre valutakursmålet
  - flytende valutakurs – valutakursen bestemmes i markedet av etterspørsel og tilbud etter valuta
  - inflasjonsmål innebærer flytende valutakurs, men sentralbanken
    - påvirker valutakursen gjennom renten, og
    - tar hensyn til virkningen av valutakursen på inflasjonen

- Virkning av bruk av olje- og gassinntekter
  - Handlingsregel: bruke forventet realavkastning av Pensjonsfondet (satt til 4 prosent) til å dekke oljekorrigert, strukturelt budsjettunderskudd
  - Jevn bruk av oljeinntektene kan gi Norge mulighet for et eksportunderskudd utenom olje på om lag 7-8 prosent av BNP
  - Bruk av oljeinntekter på statsbudsjettet gir økt samlet etterspørsel, som gir økt produksjon i skjermet sektor, høyere kostnadsnivå i forhold til utlandet, og økt import og redusert produksjon i konkurranseutsatt sektor => eksportunderskudd uten olje.
  - «Hollandsk syke»: høyt kostnadsnivå og underskudd på driftsbalanse tvinger fram stram politikk, redusert etterspørsel og høy ledighet

- Økonomisk vekst
  - faktorer bak vekst (teknologisk framgang, økt humankapital, økt realkapital, kunnskapsoverføring fra andre land)
  - divergens (høy vekst i vestlige land ga økte forskjeller)
  - konvergens (høy vekst bl.a. i asiatiske land har redusert forspranget)
  - klassisk vekstteori – ressursmangel og befolkningsvekst dominerer
  - nyklassisk vekstteori – økt sparing (økt investering) => økt realkapitalnivå og økt BNP-nivå per innbygger, ikke varig økt vekst
  - moderne vekstteori, forklare teknologisk framgang
  - institusjoner som leder til økonomisk vekst